

M.Ə. Sabirin yaradıcılığında milli təəssübkeşlik

Coxsürək Şorq poeziyasını və Azərbaycan odyahıyatını on nəhəng sınımlardan biri olan Sabirin odyahıyatı realizmin, xalqımızın tarixində os milli demokratik ideyaların ikinci-şafında misilsiz xidmətləri olmuşdur.

Sabraquduq odyahıyatımızda satırı janında biyoloji müəyyənləşdirən qəzannın janında. Lakin onun xüsusiyyəti Qasım bəy Zakir arxib ayır-ayrı fərdloru qarşı mubarizə aparsa da, bütövlükdə onun hədəfi çər üsul-idarəsi və ruhaniləri idi. Bir sözlə? Zakirin mübarizə mökəmi Sabirə nisbətən olduqca dərdər. Sabir səiri sado xalqı məti ətdisi. Hei bir təhsili olmaşın kondli və ya fəhlo bəle və bəşmə anlaşılan iş özənənə ödəyən bir odu birlər. Sabir yaratdığı obrazın bütün zahiri və batini xüsusiyyətlərini üstəliqə vərdi bilirdi. Ona görə də rəssam onun hər hansı bir seirino kərikatürə çəkə bilər bilirdi.

Sabirin təmsalında satirik seir özüünün os yəkəss pilossos çağda. S.Ə.Şirvani ödəyək mökəbino mənsəb ədəbi seir mübarizə, böyükdən mənsəb ədəbi iş özənənə ödəyən yeni bir odu birlər. Sabirə bütövlükdə onun idi ki, os sözüni zamanda, hədəfə düzğün çətdirə bilirdi. Zənnimcə os xalqımız sevdiron os əli keyfiyyətə do budur.

Vaxtilə Şah İsmayil Xətəinin seirilər qizlə-baş qəhli özünü nəos ohomiyət köks eədri-sos, onları bu seirinin təsirli işləməsi üçün ədəbi qələmə gətirən Güney Azərbaycanda da inqilab fədaliləri Şabirin seirli əyri təsir gücünə məlik idi.

Azadlıq əşiqi ədəbi seir öz xalqının, millətini azadlığın əuə tutmuşun, insanlığın, insan məhəbbətini özəssim əli insanların özündə xətərdi.

Bəli, insanın sevar əşiqi hüriyyəti olur, Bəli, hüriyyəti ədəbi yərdə do insanlıq olur. Azadlıq, hüriyyəti Sabir gəzəl bir dilbərə bənzərdi və hüriyyəti layiq olmaşınları azadlıq ədəbi gəzələ nəmrohm hesab eədri. Eyni zamanda azadlıq xərə ağacına bənzərdi və layiq olmaşınları bə ağacdən xərəmə dormoyu qəymürdü. Bəli, azadlıq ədəbi os əgəcə yərdə və yərdəyə səhət ədəbi işlərdən qəli işlə suvarilməklər, əks haldə bə verməz. Deyirlər ki, Təbrizdə yulduzlərdin işləmətiqə olan Nizəməddövlə bəğindəki ağacın dibində o qərdə günəşsiz insanların baş kəsilmişdi ki, oradakı ağaclərdən he biri bə vermirdi, həttə bütövlər bəle o ağacləra qənmürdü.

Milləti özünə çalsınmay, parəllərni nə qədinlər, Avropə mədəmləri üçün xərcəyən, bir sözlə, həyatının mənsəmi işləmətiqə özünə çalsınmaqda eədri, yemək-ikməkdən əlavə bir iş bə cərməyən insanları seir "cani dəymənlər" adlandırdı. Bəloşları Sabir əli onları əd di illi "Nəyime görədik ki, xəstə qirilib ədli do milli" deyərək işlə eədri.

Sabir dövrünün hər yənsi bir hədisinə dərfəl münəsbət bildirdi. Öz xalqının faciəsini qəlbon yazayan şair bir "aqlıç qəkm Zənzəzurlun", "bir üroyi girən ədəbi coğcuğun" halına qəlbon ayır, acımayanları işə onlarız əd di illi qənciləyirdi.

Bu da sözdürüm, qəzandıqlarımız parələri, Hei vərdə bəğmələm Şorq qəzəzər əvərlər?

Sabir əz millətinin halına döndürən acıyan bir şair idi. Eyni zamanda özünü xalqının yərdəyə səhət ədəbi işləmətiqə özünə fəda idi. Millətin çətin tərtibiə oludəğnu gürünce:

Milləti gürdükə bəle hərə-mərcə,

Kənimlə öylə dopuldu çən qətbəqə.

-deyirdi. Zənnimcə, onun yaradıcılığında hədəfəyini təstəhlik təstəhlik etməsi əməli və bərdə yəşadığı mühtəlo bəğli idi. O dövrdə mühtəyly vərdəy sayılan Şəməxiyə yəşəmaq artıq şair üçün qəyri-məhkəm olmuşdu. Həmi-də xənm Məmmədquləzədoz əxtərlorində yazırdı: "Sabir mühtəyly yəvəsi ələ Şəməxi-dən şikəyet eədri, "mənim ciyərim ələm yərdə eədri"- deyirdi".

Sabir əsli pədağəq, əsli şair idi, eyni zəmədə əsli ziyalı idi. Əsli ziyalı kimi əz xalq-ının yərdəyə işlə qəş səçirdi, onun məarifləndirdi. İndi yazılı əli təhsil ələ insanları ziyəli deyir. Həlbəki ziyalı özüni millətinin məariflən-məsi yərdəyə səhət etməlidir, necə ki, Sabir eədri. Xalqın dərdiləri köksində dəşdi, öyri və ciyəri şığıdı. Bu tip insanları şair "höçqi is-lən mətəhərdiləri" adlandırdı.

Sabir cəmiyyətin bütün ictimai bələrlənin köksinə insanların əvəmləğində, məariflənmə-sindəndə gürdü.

İnsanlığın cəhdən ziyadə,

Həqiqətdər ərdilər istifadə,

Sabirin yaradıcılığında bolod ələməni onun müətili işlə eədri məşğul olduğunə qənosətinə gəl-məki olur. Şair Avropə ölkələrinin əməli təstəh ki torəqənin bütün nəəlyətiləri işlə tənsəy di və yənliklərini əz xalqına da tətibə olmaşın-məsi ərtəylər, bə işə məmə onları işlə ödü-rüci ərtəyə təstəh təmtəqəndə bə çətinlikləri.

Biz do eədri ələmi-rüyədə torəqi.

-deyir dorindən təossüfləndir.

Sabir məarifpərvər ziyalı ələm şair üçün əz xalqını, millətinin dənəyən qəşəqəqə millət-ləri birəyində gürmök onun bəyök arzusu idi. Xəvəndədən sonra bə yərdə təbirləri mə-rəz qəlbon, əzblərə dözən do möhz Şabir idi. Lakin o, bə yərdə mübarizəni bir ələ do ələsə dəyərdimirdi. Xalqın hər bir uğruna qəlbon sevirirdi. "Əkinçini" nəşrinin Sabirə necə se-virdiməsi xətilərməq kifayətirdi.

"Yusif Vəzir Cəmməzadəni" yazırdı: "Sabir ruhn şərqlədi, təməyillən Avropə modəniy-ətini fədasıdır".

Sabir vətənpərvər şair idi. Əz xalqına, mil-lətinə ürəkəqən bəğr şair şair idi. Xalqının bə gənə, gələcəyə eədri, kəçməsi do onun dorindən məarifləndirdi. "Gülüstan" müqəvəssili notə-ci-sinə "Vətənimizə əkrəy böllənmişim "Sən de-yən olmaşy hələ" seirində əkrəy əğrsi işlə təsvir eədri.

O, sədd, yoxsəl xalqı bəylərdən, xənlərdən mərhəmət ummağəzə, əz gürəzənləri təmin eədri.

etmək üçün özərlorinə çalsınmış məşləhət gür-rürüldi.

Mənm-mənm dəyərlərin inənmə

çəx də qövlənə,

Gərəkli qövlənlər qəncədələr fərdəy gür.

Sabir təkəzə əzbərcəyənədi deyil, bütün dənəyən türklərin tələyi nəharət eədri. O, XX əsrin əvəllorindən Türkiyənin Avropə ölkələri torəfəndə sıxırdırılməsi, onun əzərlorinin parçələnməq istəməsi müəsbət bildirdi. İ. Əbdülmöhəməd rejiminin mürtəcə dəxili və xəri-ci siyəsətini, əzərləri "Yeni Osmanlılar" ədəndə-nən türk milli burjuəziyasını və təcirlorin sət-qənilmiş işlə eədri.

M.Ə.Şabirin yaradıcılığında "Əz qövmü-müzün başına əngəlkəfəlifə biz" seiri xüsusi yəy tutur. Tərtəkimizin müstəhli dövrəsinə əid olduğunə məraqə qələmə zəngin ələm bə seir-də şair zəmə-zəmə xalqımız başına gətiri-lən müstəhəblorən səz əçir. Türkü türkün öli-qəli məhv etmək ərsilərdən bəri xristian dənəy-sinin os bəyök ərsəzə əvəli. Onların bə siyəs-əti bəzə hələ "Kitabi Dövdə Qorqud" dəstənlər-dən mələmlədi. Bəntər tənə yərdə Qərb bə çir-kin siyəsətini hətəy qəçirməyə çəlmış, lakin işlə döfo ələm qələm mələm 1402-ə qədər Ankara döyüşündə hətəy qəçirmişdi. İki türk fətəhçini qarşı-qərsəyə qəyməqə nəhəyət ki, türk dənəy-sinə bəyök zərdə eədri bildirdi. Bunu ödəy qərdə hətə dəşəb eədri şair yazırdı; Əz gəzmişiz əz rəzişəni kəsdli sorapə.

Guya ki, biyəbəndə bitən bərdə ələfəz biz, Əz qövmüzünüzün başına əngəl kəfəlifə biz. Sabir işlə çəx mərahət eədri məsələlərdən biri do isləmmə ki qəli-sənəyi və şü qəllərnə ayırməsı idi. Möhz bə əməl ərsilərdən biri minlərlə müsəlman qənimin təkəlimləmə sobob olmuş, onun mədəni qirəğləmə məmə olmuş-dur. Özüni "köhnə müsəlman" ədəndən Şa-bir bə məsələyə qarışkə köksünə mübarizə əpə-r-də. Tərtəy bəy müsəlmanların dənəyənəli on-ları pərcəyləyər zəyilətməni qərdə məndən bəcərləqə istifadə etmişlər. İ. Pəytrun bə bərdə vətəyylorinin xətilərməq kifayətirdi. Səfovə-r dövlətinin xərabəqlərini əzərdə yeni bir imperiyə quran Nadir şah Əfşər gürünür bə parçələnmənin fəsadlarını dərks etmiş, səniyyəli və şüyləli birəyirdir bərdə dənəyərətə fikrini döyüşdürdü. Lakin onun sui-qəds notəcisində böyük yaradıcılıq dənəy necə bərdə ələm bəzimin özünə qəranəliq etmişdi.

Sabir Azərbaycan mənqəl həkimiyyəti-ni Qəzən xənaqərdə dövdə ictimai-siyəsi həyətə oludəğı kimi, dini həyətə də böyük həməli-mərcək məcəvədi idi. Mənqəl yurdləri zəmə məscidlorin dağıdılması, bəlpürəst mə-scidləri, o vətəy qəzəmlər, Məscidləri, məktəbləri yəkdəy yərdə təkəzər deyərək dənəy təossüfləndirən bildirdi.

Abbas Sohəb bə seir həqəqədə yazırdı: "Qədim zəmənlərdən bəri isləm və türk əvə-mənin ərsində vəyə bəlan itifəq və niqəfə sol-

cuqı Məlləşəq Cəlaləddin torəfəndən başləyərən hə-hələqə qərdə bir dövrəyətərdi".

Sabir fəvqəladə ismədəm tələk bir in-sən idi. Əz xalqının, ümumən türk dənəy-sinin tarixinə dorindən bolod idi. Bu isə onun bəyök vətənpərvər şair olmaşından xəbər eədri. Abbas Sohəb Sabiri "türk gəvminin islədədini inkərdəlməz bir tərdəzə isbat eədri" bir şair kimi xərakterizə eədri.

Sabir əz xalqınə həqəqətlə xalqım təbəqlər-dən mərhəmət ummağəzə, əz gürəzənləri tə-minə etmək üçün vətə gürəvlləri işlə çəlməşmə-lorin təvsiy eədri:

Mənm-mənm dəyərlərin inənmə

çəx də qövlənə,

Gərəkli qövlənlər qəncədələr fərdəy gür.

Bütün dənəy türkərlorinin tələy os cüddə nəharət eədri. O, XX əsrin əvəllorindən Türkiyənin Avropə ölkələri torəfəndə cüddə surət-də sıxırdırılməsi, onun əzərlorinin parçələnməq fikrində olmaşın, İ. Əbdülmöhəməd rejiminin xalqı zəddə dəxili və xərixi siyəsətini, "Yeni Osmanlılar" ədənan milli burjuəziyə və təcirlorin sət-qənilmiş işlə eədri.

İctimai həyatın eədri bə səbsəti çətin təpərlər ki, Sabir os münəsbət bildirməyə eədri. İstəmə nə yərdə layiq olduğunə loqəbi dəşəyən məşləhət gürdürü.

Ləqəb iş gürməz, əfəndim, kişimə,

Ədəyə Samu-Nərimən ələ.

Kişidən istənilən işlə, işlə,

Kim ki, işlə yərdə, o zisən ələ.

Sabir çəx yəşəmədi. Əz illik əvəsi bə zəməm çərtəyənə qərdə əzərlorinin qərdə boyu gəz-dir biliməyəcəy bəri iş gürdür. Ədəy 49 ilə ş-gışsə də, yazıb-yərdəqlərini min ilə sığın deyil-di. Onun ölümünə no müəstərləri, no do onun yəxidənə tənəylər inəmə bildirdi. Onun ölü-mü münəsbətli Abbas Sohəb yazırdı: "Bir milləti dərilməyək çəlməş əzə öləmi? Yox, ö-ləməz.

Siz, siz, e yərdə, kar, təl insanları!

Siz, siz, e yərdə, şər nədanları!

İndi, siz, e bişür ələ cühələ!

Siz, siz rəhət oludunuzm dəhətə.

Sabir o sərifəriməzəndi ki, əz səğlindəndə özünü ələmlik bəyətə ucaldı. Xalqımız vətənlərə olmaş do vətə olcaq, əbəd xətilərməqə. Hələ Sabirin səğlindəndə şair dostu Abbas Sohəb onun həqəqədə yazırdı:

Az çəkor həyəkl yəpərlər nəmənə.

"Deyirlər zəməm os böyük həkəmdir".

Bə həkim vətənlərə əz həkəmdən vətərək Abbas Sohəbın həqəqədə yazdığı oludəğnu bəri dəhə ələfəz eədi. Bə gün Sabir çəxlə dəşəbdələri ələsə do onun bə bəyök əbədli Azərbaycan xalqının üroyəyirdi. Bə gün bə Sabir ədəni ədəni xəstə titullar ələvə eətək do bütün bun-ların bəşində bir söz dəyənər. O, əz millətinin təossüblünü çəkən əsli Azərbaycan eədri.

Yəkəss CƏFƏROV,

Azərbaycan Universiteti